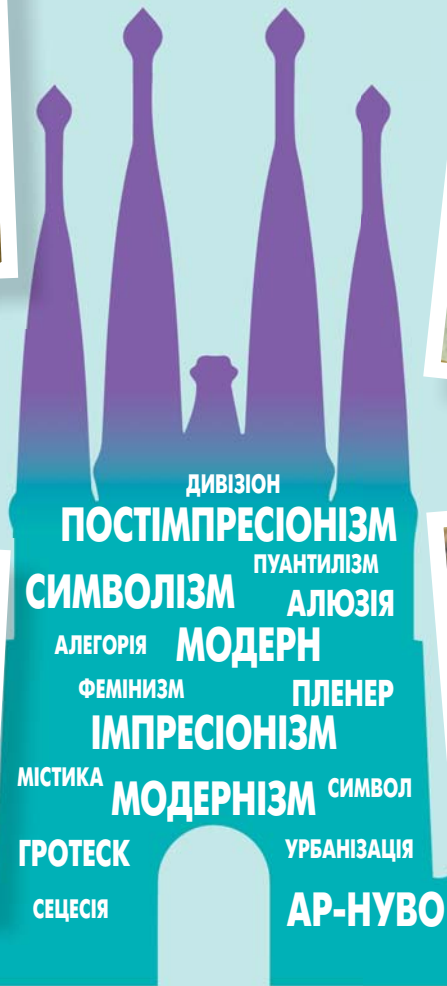
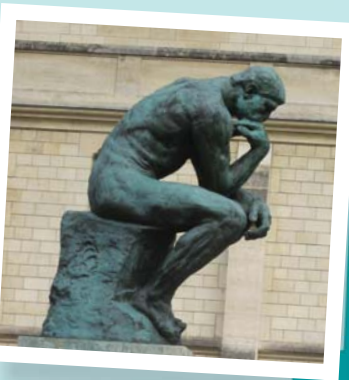
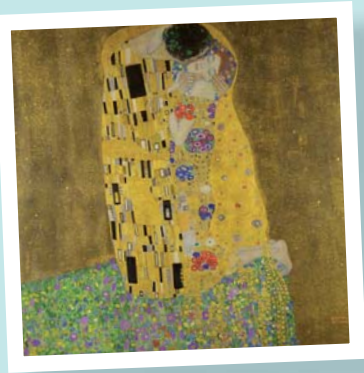

Попередники модернізму

ДИВІЗІОН
ПОСТІМПРЕСІОНІЗМ
ПУАНТИЛІЗМ
СИМВОЛІЗМ АЛЮЗІЯ
АЛЕГОРІЯ **МОДЕРН**
ФЕМІНІЗМ ПЛЕНЕР
ІМПРЕСІОНІЗМ
МІСТИКА **МОДЕРНІЗМ** СИМВОЛ
ГРОТЕСК УРБАНІЗАЦІЯ
СЕЦЕСІЯ **АР-НУВО**

Мистецький авангард

ФУТУРИЗМ
НОВАТОРСТВО КОЛАЖ
КОНСТРУКТИВІЗМ
ОРФІЗМ
КУБІЗМ
НЕОПЛАСТИЦИЗМ
АЛЕАТОРИКА
ДЕКУПАЖ
СЮРРЕАЛІЗМ
АВАНГАРД
АБСТРАКЦІОНІЗМ КУБОФУТУРИЗМ
ФОВІЗМ ДОДЕКАФОНІЯ
ЕКСПРЕСІОНІЗМ

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика М. Вербицького

Вірші П. Чубинського

Урочисто

Ще не вмер-ла Ук - ра - ї - ни і сла-ва, і во - ля,
ще нам, брат - тя мо - ло - ді - ї, у - сміх-несть-ся до - ля.
Зги - нуть на - ші во - рі-жень-ки, як ро - са на сон - ці.
За - па - ну - ем і ми, брат-тя, у сво-їй сто - рон - ці.
Ду - шуй ті - ло ми по - ло - жим за на - шу сво - бо - ду,
і по-ка - жем, що ми, брат - тя, ко-заць - ко - го ро - ду.

Людмила Масол

Мистецтво

Підручник інтегрованого курсу для 9 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Київ
Видавничий дім «Освіта»
2026

УДК 741.02*кл9(075.3)

МЗ1

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 27.01.2026 № 110)

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Підручник розроблено до модельної навчальної програми
«Мистецтво. 7–9 класи» (інтегрований курс)
для закладів загальної середньої освіти (авт. Масол Л. М.)

Методичні малюнки *Олени Калініченко* і *Віталіни Садової*

Позначки і рубрики

	— пізнаю мистецтво		— систематизую
	— створюю композицію		— самостійне дослідження
	— обираю майбутню професію		— фантазую, дію

З історії шедевра

Віртуальна екскурсія

Секрети творчих професій

Словник

- — фрагменти творів для прослуховування та перегляду
- — пісні для розучування, виконання (плюс, мінус)
- — переглядаю відео
- — майстер-класи з виконання художньо-практичної роботи
- — завдання для самоперевірки

Інтерактивний електронний додаток
(далі — **е-додаток**) до підручника
розташовано за посиланням:
<https://smarttextbook.com.ua/art-9/>

Масол Л. М.

МЗ1 Мистецтво : підруч. інтегрованого курсу для 9 класу
закладів загальної середньої освіти / Л. М. Масол. — К. :
Видавничий дім «Освіта», 2026. — 256 с. : іл.
ISBN 978-966-983-652-6.

УДК 741.02*кл9(075.3)

ISBN 978-966-983-652-6

© Масол Л. М., 2025

© Видавничий дім «Освіта», 2026

Мановні дев'ятикласнику та дев'ятикласниці!

Перед тобою книжка, з якою ти продовжиш подорож у світ мистецтва лабіринтами його стилів і напрямів. Підручник допоможе тобі узагальнити художні знання, набуті в попередні роки й завершити картину стильової еволюції, знайомство з якою розпочалося у 8 класі. Упродовж навчального року ця картина збагачуватиметься багатьма різноманітним стилями й течіями модернізму і постмодернізму, що стрімко розвивалися, починаючи з кінця XIX і до початку XXI ст.

Справжнє естетичне задоволення обіцяє занурення у шедеври мистецтва і портрети найвидатніших митців. Ти навчишся розрізняти риси різних стилів і напрямів, аналізуючи зразки архітектури й скульптури, графічні й живописні композиції, музичні твори й вистави, кінофільми й мультфільми, вироби декоративного мистецтва і зразки сучасної реклами. Із цією метою підручник проілюстрований великою кількістю кольорових ілюстрацій, які не лише пояснюють тексти, а спонукають до емоційного сприймання й особистісного розуміння смислів художніх творів.

Для творчої реалізації у підручнику запропоновано різноманітні практичні завдання, пісні для співу, орієнтовні теми проєктів для набуття компетентностей, необхідних для життя, художньої самоосвіти. Інтерактивний електронний додаток (далі е-додаток) — цифровий супутник підручника, містить записи музики для сприймання та інтерпретації, майстер-класи з образотворчого мистецтва, схеми стилів, підсумкові роботи для узагальнення, самоперевірки та оцінювання освітніх результатів.

Враховуючи, що у 9 класі тобі треба обирати майбутню професію або профіль подальшої освіти в старшій школі, у підручнику передбачені професійно-орієнтаційні завдання у царині різних видів художньої творчості та рубрика «Секрети творчих професій».

Ілюстрації, запитання і завдання до кожної теми, зокрема і для самоосвіти й медіапошуку, а також пояснення термінів допоможуть тобі розширити художній світогляд і досвід спілкування з мистецтвом.

Бажаю, щоб підручник став твоїм добрим супутником і надійним порядником на шляху опанування художніх цінностей людства.

З повагою, авторка

Вступ. Від модерну до модернізму

? Пригадай, що таке стиль у мистецтві, у чому полягають відмінності авторського і національного стилів від загальноєвропейських стилів і напрямів. Розташуй у хронологічному порядку ці назви: романтизм, готика, бароко, Ренесанс, класицизм, античність, реалізм.

Минуле ХХ століття увійшло в історичний літопис людства як час стрімкого технічного прогресу і небачених наукових відкриттів, що змінили звичні уявлення про простір і час. Воно позначилося виходом людини в космос і проникненням у таємниці підсвідомості, поширенням інформаційних технологій і зародженням штучного інтелекту. Проте водночас це був час світових і регіональних війн, революцій і соціальних конфліктів, епідемій та екологічних катастроф. У цей період загострилися національні й релігійні протиріччя між народами, що по-різному сприймають цей світ. Всі ці явища не могли не позначитися на мистецтві, яке в будь-яку епоху передавало її сенси.

Здатність людини творити мистецькі образи, утілювати пережите на полотні, в камені чи звуках яскраво виявилася в мистецтві модернізму і постмодернізму, сповненому суперечностей і відкриттів, пошуками нових засобів художньої виразності. Мистецтво ХХ ст. суттєво відрізняється від попередніх періодів,

начебто між ними лежить прірва. Воно здається занадто складним для розуміння, неймовірно напруженим. Насправді ж воно, як і в усі часи, відображає і виражає дух своєї епохи, втілює внутрішній світ сучасників. Ці люди активно висловлюють протест проти дійсності, що руйнує індивідуальність і духовність, або намагаються відгородитися від життєвих проблем іронією, гротеском. Добро і зло, щастя і горе, війна і мир, любов і ненависть, урбанізація середовища і незаймана природа, що надавала натхнення, — ось широкий діапазон тем сучасного мистецтва, яке виконує роль своєрідного «барометра» цивілізації.

Наприкінці XIX ст. важливу роль для розвитку нових тенденцій у мистецтві європейських країн відіграли такі чинники, як активізація діяльності художніх шкіл (Баухауз у Німеччині тощо), проведення художньо-промислових і мистецьких виставок. Наприклад, у 1889 році в Парижі було зведено ажурну металеву вежу, як тимчасову споруду для Всесвітньої виставки, але творіння архітектора **Гюстава Ейфеля** (1832–1923) згодом стало не лише візитівкою Франції, а й символом технічного і будівельного прогресу своєї епохи.

У мистецтві на зламі століть не було єдиного панівного стилю. Воно ознаменувалося спалахом цілої низки новаторських художніх стилів, які згодом об'єднали загальною умовною назвою — *модернізм*. Цей найцікавіший напрям і наймасштабніший рух панував протягом першої половини XX століття у вигляді багатьох нових форм творчості, у яких взяв гору вільний погляд митця, що змінює світ на свій розсуд, дотримуючись особистісних вражень, ідей, уявлень, а не класичних традицій. Він почав зароджуватися у творчості символістів та імпресіоністів і вирізнявся таким різноманіттям шедеврів і форматів, що згодом розділювався на окремі художні течії за певними характерними ознаками.

У широкому сенсі *модернізм* — це «інше мистецтво», яке має програмний антитрадиційний характер, головною метою якого стає створення оригінальних творів, заснованих на внутрішній свободі та особистісному баченні світу митцем, який відкриває принципово нові виразні художні засоби.

До модернізму належать:

- ◆ стилі-попередники, близькі за інноваційним духом — *символізм, імпресіонізм і модерн*;
- ◆ авангардні явища — *кубізм, футуризм, експресіонізм, фовізм, абстрактне мистецтво, сюрреалізм, дадаїзм*.

Щоб уникнути плутанини, необхідно розрізняти два **поняття** модернізм і модерн.

Модерн — це вужче поняття, порівняно з модернізмом, адже воно характеризує конкретний художній стиль, який виявився наприкінці XIX — на початку XX століття переважно в архітектурі, образотворчому та декоративно-прикладному мистецтві й існував до завершення Першої світової війни. Модерн охопив багато країн, де отримав різні назви й мав свої особливості.

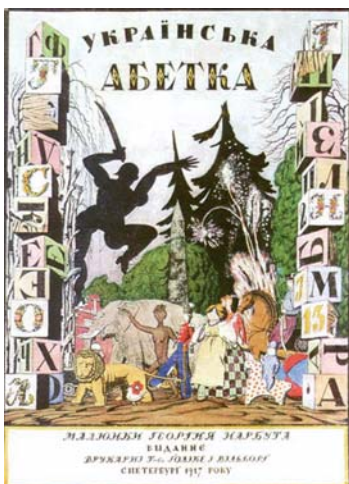
? Розглянь приклади модерну в архітектурі, графіці, живописі.

А. Гауді. Будинок Бальо,
м. Барселона (Іспанія)

В. Городецький.
Будинок з химерами, м. Київ (Україна)

Г. Нарбут. Українська абетка
(обкладинка)

Г. Клімт.
Поцілунок

вітньої спадщини ЮНЕСКО) дала поштовх до розвитку самобутньої голландської архітектури. У рамках чиказької школи модерну виник тип висотних споруд — попередників хмарочосів.

1

2

1 — Л. Г. Саллівен.
Гарант-білдінг,
м. Баффало (США);
2 — Х. П. Берлаге.
Біржа, м. Амстердам
(Нідерланди)

? Порівняй зразки модерну в архітектурі різних країн, знайди спільні й відмінні риси. Які споруди зацікавили найбільше і чому? За бажанням додатково поцікався згаданими та іншими школами модерну.

З історії шедевра

До вершин світового модерну відносять і архітектуру каталонського майстра **Антоніо Гауді (1852–1926)**, проте його шедеври свідчать радше про унікальний авторський стиль — «стиль Гауді», ніж про іспанську школу загалом. Ще на випускному іспиті в університеті про молодого архітектора сказали: «Або геній, або божевільний». Більшість шедеврів А. Гауді зосереджені в Барселоні: парк Гуель, будинки **Міла і Бальо**, знаменитий

Собор. Органічно вписані в ландшафт, вони видаються створеними природою, а не людиною.

Саграда Фамілія (храм Святого Сімейства) — кульмінація творчості А. Гауді, найвеличніший проєкт, будівництво якого почалося в 1882 році і продовжується до сьогодні. Зведення храму стало справою всього життя каталонського архітектора. Він керував будівництвом упродовж 43-х років — до останнього подиху, коли його життя перервала трагедія (майстра збив трамвай). Фінансування будівництва і досі продовжується на пожертви католицької громади.

За авторським задумом храм з хрестоподібним фундаментом мав бути увінчаний каскадом монументальних башт і стати символічним втіленням Нового Заповіту як його своєрідна архітектурна енциклопедія. Згідно з проєктом споруда має три фасади: західний — Різдва, східний — Страстей Христових, південний — Воскресіння. Кожний фасад увінчується чотирма веретеноподібними шпильми. Вісімнадцять башт-шпиль символізуватимуть дванадцять апостолів, чотири **євангеліста**, Богоматір і Христа. Скульптуру Ісуса буде увінчано гігантським хрестом, **отже** максимальна висота собору складе 170 м, на метр нижче за гору Монжуїк — найвищу точку Барселони. Антоніо Гауді вважав, що його творіння має підноситися «не вище гори, яку створив Бог».

Усередині храму **колони і склепіння** нагадують містичний ліс із зоряним небом над ним. За задумом архітектора тут планувалося встановити п'ять органів з майданчиками для хору, розрахованими на 1500 осіб. У криволінійних вежах була спеціально розроблена система вікон, крізь які проникало не лише світло, а й вітер, що мав розгойдувати дзвони.

Із запланованих фасадів за життя Гауді збудований був лише один — Різдва. Вхід до храму прикрашають скульптурні групи, які Гауді виготовив сам.

Похований Антоніо Гауді в стінах Саграда Фамілія. Залишені ескізи, макети, виконані окремі деталі дали змогу продовжити справу майстра. Але його неповторний стиль було втрачено. Завершення будівництва планується на 2026 рік до 100-річного ювілею генія архітектури XX століття.

Український модерн або українська сецесія — яскрава сторінка літопису вітчизняної архітектури.

Високий старт стилю дав архітектор і художник **Василь Кричевський** (1873–1952). За його проєктом було побудовано Будинок губернського земства у Полтаві з використанням елементів української народної і церковної архітектури. Особливої виразності споруді надають лінії даху з двома вежами, ритми струнких фігурних вікон і кручених білосиніх колон, герби Полтавщини на фасаді й орнаменти з українськими мотивами («дерево життя», «вазон»). Не менш самобутнім є інтер'єр: урочисті сходи з балюстрадою; скляна стеля, що наповнює простір потоками світла; стіни, арки й колони, декоровані рослинними орнаментами у блакитно-жовто-зеленій гамі. Розписи виконані за ескізами Миколи Самокиша, а картини написані Сергієм Васильківським.

Полтавське земство
(нині — краєзнавчий) (Україна)

Які мотиви домінують у розписах будинку Полтавського земства? Поясни роль декору, орнаментики в утвердженні національних засад стилю модерн в архітектурі.

Під впливом віденської архітектурної школи сецесія почала визначати архітектурне обличчя Львова. Ранню орнаментальну львівську сецесію змінила сецесія раціональна, принципи якої утверджував архітектор і підприємець **Іван Левинський**. Він особисто та фахівці заснованої ним фірми звели чимало будинків у Львові, які є зразками єдності естетики й утилітарності.

До самобутньої гілки українського модерну належить гуцульська сецесія. Спорудам у цьому стилі притаманні складні обриси дахів із крутими схилами, іноді з вежею, що нагадують зразки народної архітектури Гуцульщини.

1

2

1 — Будинок Піотровського, м. Харків (Україна);
2 — О. Лушпинський. Клініка Солецького, м. Львів (Україна)

ГРАФІКА, ЖИВОПИС

Коріння модерну дослідники відшукують у *графіці*, адже саме вона стала тією цариною, з якої виростили і в якій розвивалися провідні мотиви стилю. На початку ХХ ст. мистецтво графіки переживало справжній ренесанс. Талановиті художники створювали плакати, буклети, книжкові й журнальні ілюстрації, станкові роботи, які вражали незвичними ракурсами персонажів, оригінальними формами й орнаментальністю. Джерелом ідей для митців модерну була природа. Ознакою нової графічної мови стали пливучі химерні лінії, а найпоширенішою темою — бутон (символ появи нового життя), екзотичні рослини з довгими стеблами. У тренді були й образи чарівних і тендітних жінок.

Англійський художник **Обрі Вінсент Бердслі** (1872–1898) відомий як ілюстратор книг. Вишукана манера митця з характерною хвилеподібною лінією малюнка, що розмежовує плями чорного і білого кольорів, зробила його центральною фігурою стилю модерн у графіці.

1

2

О. Бердслі.
1 — Автопортрет;
2 — зразки книжкової графіки

Як досягається контраст у графічних ілюстраціях О. Бердслі?

Значний вплив на розвиток модерну справила графічна творчість **Альфонса Мухи (1869–1939)**, який створював афіші, театральні костюми, календарі, марки, рекламу промислових товарів, працював дизайнером ювелірних прикрас, інтер'єрів, предметів прикладного мистецтва. Роботи чеського митця відрізняються своєрідним стилем. Центром композиції зазвичай є загадкова жінка слов'янської зовнішності **у вільному одязі**, з розкішним волоссям, оточена морем квітів. Картини обрамляють рослинні орнаменти. Такі зображення розходилися тисячними тиражами у плакатах, листівках, етикетках, створюючи моду на відображення чуттєвої жіночої краси, складних вигинів квітів. Образи з графічних серій митця («Пори року», «Квіти», «Дерева», «Місяці», «Зірки», «Мистецтва») досі тиражуються у вигляді артпостерів.

А. Муха.
1 — Мрійливість;
2 — Дама
з камеліями
(плакат для
Сари Бернар)

? У чому полягає оригінальність жіночих образів А. Мухи? Чому, на твою думку, вони набули такої виняткової популярності?

Одним із засновників модерну, лідером **Віденського сецесіону**, був австрійський художник **Густав Клімт (1862–1918)**. Його живописним композиціям притаманні **декоративна багатобарвність, витончена орнаментальність, символічний зміст**. У жіночих портретах художник застосовував не лише золотий тон із вкрапленням яскравих плям, а й сусальне золото, що надавало колориту особливої неповторності. Прикрашені мозаїчними квітами, звивистими лініями, витонченими формами, картини митця є виразом недосяжного світу, що стоїть над часом і реальністю. Графіці Г. Клімта притаманні символічний зміст, ясність малюнка, лаконізм.

На мистецтві реклами позначаються художні стилі: модернізм і пост-модернізм. На ранньому етапі її розвитку запозичували методи модерну (додавали технократичну красу). Сьогодні в рекламній творчості втілюють естетику урбанізму; захоплюються кольором і лінією, як в абстракціоністів. Спостерігається зрівнювання масових виробів із творами мистецтва, як у дадаїстів. Фантазію рекламистів збуджує «виразність беззмистовного», притаманна кубізму і сюрреалізму. Популярні засоби попарту, мінімалізму.

Реклама в стилі мінімалізм

? Запропонуй свій варіант оригінальної реклами. Добери фольклорні елементи до рекламних слоганів.

Реклама фільмів про мистецтво

Прогрес технологій у галузях фотографії, поліграфії, а також у комп'ютерній техніці, а надто — в комп'ютерній графіці, дав поштовх рекламному дизайну. Реклама, сягнувши певного художнього рівня, виробила власні засоби виразності, почала впливати практично на всі види сучасної художньої творчості. Щоб вплив на споживача

був дієвішим, у рекламі використовують не лише живопис, а й театр, кіно, телебачення, музику. Тому рекламу можна сприймати як особливий, нетрадиційний вид сучасного мистецтва.

? Придумай приклад впізнаваного музичного образу для звукового супроводу реклами.

Часом популярна антиреклама — інформація, яка покликана зменшувати інтерес до продукту компанії. Інтернет-користувачі поширюють власноруч виготовлені банери, принти, слогани, що розкривають негативну сутність певного бренду, **речі**, послуг. Навіть проводять конкурси антиреклами, визначають її рейтинги.

Реклама здатна творити модель поведінки, використовуючи правила етикету, дає зразки культури спілкування, зокрема елементарні **правила ввічливості**. Споживацтву пропонується естетизована схема поведінки, взірці зовнішнього вигляду (мова, одяг, міміка, жести тощо). Отже, реклама формує певний стиль життя.

Перспективний потужний потенціал реклами криється в мистецтві анімації. **Рекламники** й зараз активно використовують персонажів мультфільмів, щоб зробити повідомлення доступнішим і довготривалим. Мультяшні персонажі стають символами бренду, легко адаптуються для різних культур і мов, що робить їх універсальним інструментом глобальної реклами. Освітня анімація допомагає складні знання і концепти зробити зрозумілими для учнівської аудиторії. **Рекламний мультфільм здатний перебільшувати емоції**, створювати фантастичні світи та робити рекламу більш «теплою» й дружньою. Так мульті-ведмеді стали символом зимових свят Coca-Cola Polar Bears. Бренд Spotify випускає динамічні анімовані ролики. TikTok — короткі кліпи, меми та гіфки з персонажами.

У компанії з виробництва відео у сфері охорони здоров'я «Summa Health» зібрано чимало крутих ідей для мультяшної реклами. Дизайн персонажів і декорацій побудовані з мінімалістичним підходом, і головне: вони передають відчуття позитиву та оптимізму, що так важливо для психічного комфорту. Така реклама сама діє як **арттерапія**. А легкий і просто милий кліп «Камінь, ножиці папір» — це анімаційний антибулінг.

